

Poliklinisk og ambulant personell i det psykiske helsevernet 2016

Nr. 09/2017

 Helsedirektoratet

Analysenotat 9/2017 SAMDATA Spesialisthelsetjenesten

Publikasjonens tittel: Poliklinisk og ambulant personell i det psykiske helsevernet 2016

Nr: 09 /2017

Utgitt av: Helsedirektoratet

Avdeling: Økonomi og Analyse

Kontaktperson: Per Bernhard Pedersen (voksne) og Marit Sitter (barn og unge)

Ansvarlig: Beate Margrethe Huseby

Postadresse: Pb. 7000 St Olavs plass, 0130 Oslo

Besøksadresse: Sluppenveien 12 C, Trondheim

Tlf.: 810 20 050

Faks: 24 16 30 01

www.helsedirektoratet.no

Forfattere: Per Bernhard Pedersen
Marit Sitter

Illustrasjon: Bente Restad

SAMMENDRAG

Fortsatt vekst i poliklinisk og ambulant virksomhet

Det er en målsetting å forskyve virksomheten i det psykiske helsevernet fra døgnavdelinger til polikliniske og ambulante tjenester. I dette notatet ser vi på utviklingen i personellinnsatsen ved poliklinikker og i ambulant virksomhet nasjonalt og regionalt. Vi har i tillegg undersøkt hvilke endringer som har funnet sted i personellsammensetning (utdanningsbakgrunn) de siste årene. Omfanget av virksomheten ved poliklinikkene må sees i sammenheng med omfanget av virksomheten hos avtalespesialistene. Vi har derfor også tatt med et avsnitt om dette.

Siden 1998 har det vært en betydelig vekst i den polikliniske og ambulante virksomheten. I tjenestene for barn og unge er veksten på 142 prosent, i tjenestene for voksne er veksten 125 prosent. Tallene er da justert for befolkningsvekst. I tjenestene for barn og unge var det fra 2011 til 2016 en samlet vekst på 8 prosent, nær 6 prosent ved poliklinikkene, 28 prosent i den ambulante virksomheten. I tjenestene for voksne var den samlede veksten på 17 prosent, 16 prosent ved poliklinikkene, 20 prosent i den ambulante virksomheten.

I tjenestene for barn og unge hadde Helse Nord høyere personellrater i poliklinisk virksomhet enn de øvrige regionene. Helse Sør-Øst hadde de høyeste ambulante personellratene. I tjenestene for voksne hadde både Helse Nord og Helse Midt-Norge høyere rate enn de øvrige regionene ved poliklinikk og i ambulant virksomhet. Dette ble delvis kompensert av høyere personellrate hos avtalespesialistene i Helse Sør-Øst og i Helse Vest. Helse Nord hadde likevel fortsatt høyere rate enn de øvrige regionene.

I poliklinikker for barn og unge er psykologene den største utdanningsgruppen med 39 prosent av personellet. Legene utgjør 16 prosent (herav 9 prosent psykiatere), mens høyskolegruppene samlet utgjør 32 prosent. I den ambulante virksomheten er både andel leger (6 prosent) og psykologer lavere (35 prosent). Høyskolegruppene står her for 55 prosent av årsverkene.

Ved poliklinikkene for voksne utgjorde psykologer (37 prosent), sykepleiere og vernepleiere (21 prosent) og leger (18 prosent) de største utdanningsgruppene. Annet høyskoleutdannet personell (sosionomer mv.) sto for 12 prosent av årsverkene. I den ambulante virksomheten sto sykepleierne for 49 prosent av årsverkene, og øvrige høyskoleutdannede 16 prosent. Andel leger (11 prosent) og psykologer (18 prosent) var tilsvarende lavere. Det store flertall av høyskolegruppene hadde videreutdanning i psykiatri/psykisk helsearbeid.

POLIKLINISK OG AMBULANT PERSONELL I DET PSYKISKE HELSEVERNET 2016

Innledning

I det psykiske helsevernet er det en målsetting å forskyve virksomhet fra døgnavdelinger til polikliniske og ambulante tjenester. I dette notatet beskriver vi utviklingen i personellinnsatsen ved poliklinikker og i ambulant virksomhet nasjonalt og regionalt. For perioden 2011 til 2016 beskrives også endringer i personellsammensetningen med utgangspunkt i utdanningsbakgrunn.

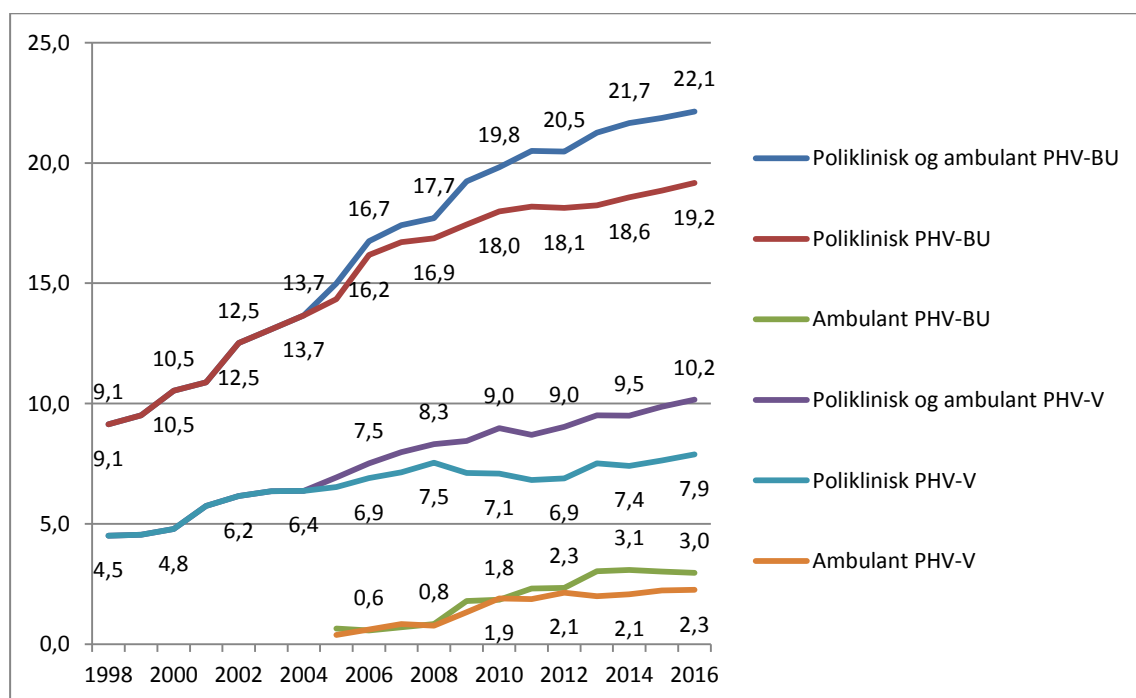
Omfanget av virksomheten ved poliklinikkene må sees i sammenheng med omfanget av virksomheten hos avtalespesialistene. Vi har derfor også inkludert en analyse av dette.

Personelldata for poliklinikker og ambulant virksomhet er siden 2009 innsamlet av Helsedirektoratet, før dette av SSB. Tall for samlet personellinnsats samles inn av SSB. Pga. føringen av fellespersonell i oppgavene fra SSB er det ikke mulig å sammenstille dette med tall for den samlede personellutviklingen i psykisk helsevern¹. Tall for personell i døgnavdelingene analyseres derfor ikke.

Nasjonale utviklingstrekk

Figur 1 viser utviklingen i personellinnsats ved poliklinikker og i ambulant virksomhet i perioden 1998-2016. Tallene er fremstilt som rater i forhold til innbyggertallet i målgruppe (0-17 år, 18 år og eldre). Absoluttallene som ligger til grunn for beregningen finnes i Tabell 1.

Figur 1 Årsverk i poliklinisk og ambulant virksomhet i det psykiske helsevernet. Årsverk per 10 000 innbyggere i målgruppen (0-17 år, 18 år og eldre).

¹ I personelloppgavene innsamlet av SSB føres personell knyttet til fellesfunksjoner på den største sektoren, som regel somatiske sykehus. Tall for samlet personellinnsats knyttet til psykisk helsevern er derfor ikke tilgjengelige.

Tabell 1 Årsverk i poliklinisk og ambulant virksomhet i det psykiske helsevernet 1998-2016.

	Årsverk for barn og unge			Årsverk for voksne		
	Poliklinikk	Ambulant	Poliklinisk og ambulant	Poliklinikk	Ambulant	Poliklinisk og ambulant
1998	951		951	1 535		1 535
1999	1 001		1 001	1 558		1 558
2000	1 117		1 117	1 647		1 647
2001	1 162		1 162	1 987		1 987
2002	1 347		1 347	2 142		2 142
2003	1 417		1 417	2 220		2 220
2004	1 487		1 487	2 243		2 243
2005	1 568	71	1 639	2 318	138	2 456
2006	1 773	63	1 836	2 475	218	2 693
2007	1 837	78	1 915	2 598	304	2 902
2008	1 861	92	1 953	2 786	287	3 073
2009	1 935	198	2 133	2 668	500	3 168
2010	2 004	205	2 209	2 697	721	3 418
2011	2 028	258	2 286	2 638	727	3 365
2012	2 022	249	2 271	2 706	841	3 547
2013	2 052	321	2 373	2 993	796	3 789
2014	2 098	347	2 445	2 995	840	3 835
2015	2 139	340	2 480	3 132	911	4 043
2016	2 168	336	2 504	3 262	933	4 194

Siden 1998 har det vært en betydelig vekst i den polikliniske og ambulante virksomheten. I tjenestene for barn og unge er veksten på 142 prosent, i tjenestene for voksne er veksten 125 prosent. Tallene er da justert for befolkningsvekst.

I tjenestene for barn og unge var det fra 2011 til 2016 en samlet vekst på 8 prosent, 5 prosent ved poliklinikkene, 29 prosent i den ambulante virksomheten. Fra 2015 til 2016 var den samlede veksten på om lag 1,2 prosent. I 2016 utgjorde den ambulante virksomheten 13 prosent av totalen.

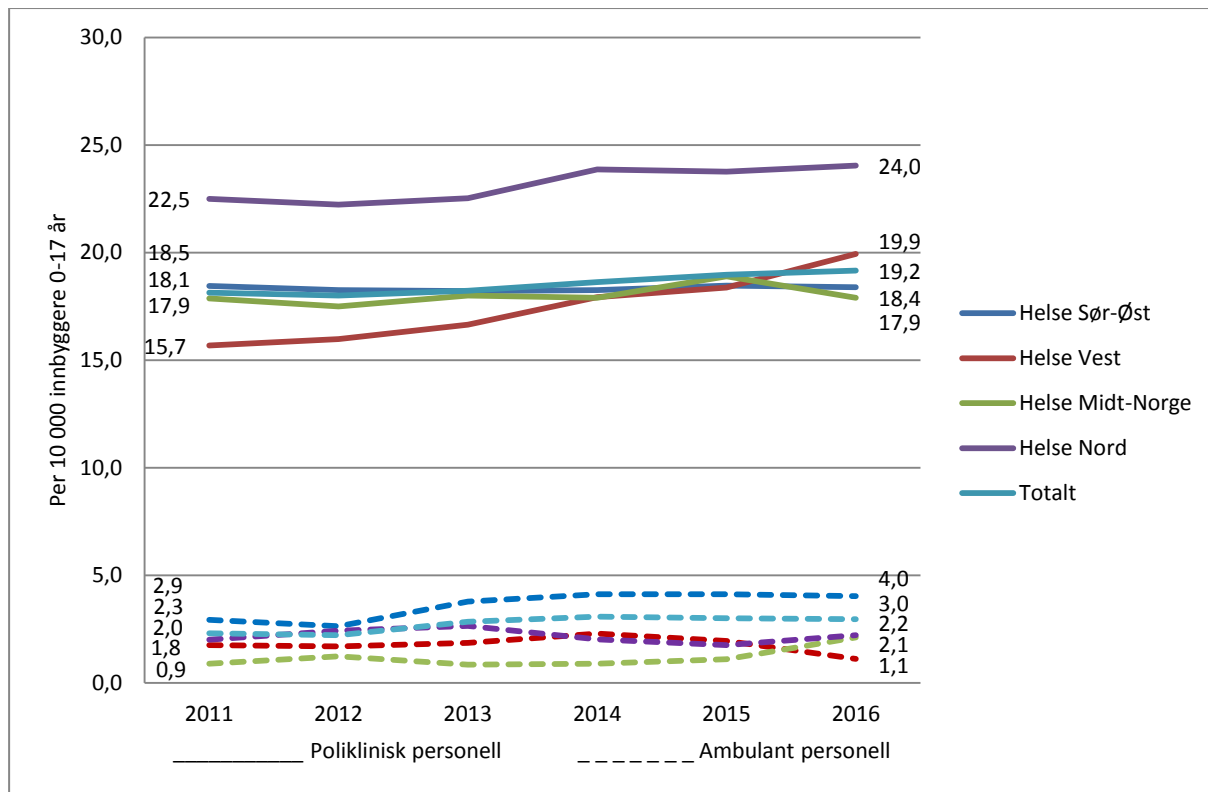
I tjenestene for voksne økte den samlede veksten med 17 prosent fra 2011 til 2016, 16 prosent ved poliklinikkene, 20 prosent i den ambulante virksomheten. Fra 2015 til 2016 var den samlede veksten 3 prosent. Den ambulante virksomheten utgjorde siste år 22 prosent av totalen i tjenestene for voksne.

Regionale forskjeller og utviklingstrekk

Figur 2 og 3 viser årsverksinnsats i poliklinikk og ambulant virksomhet i regionene over perioden 2011 til 2016. Tallene er fremstilt som rater i forhold til målgruppen, barn og unge i figur 2, voksne i figur 3. På Helsedirektoratets hjemmesider finnes tall brutt ned på de enkelte helseforetakene.

POLIKLINISK OG AMBULANT PERSONELL I DET PSYKISKE HELSEVERNET 2016

Figur 2 Årsverk i poliklinisk og i ambulant virksomhet for barn og unge. Rater per 10 000 innbyggere 0-17 år. Regionale helseforetak 2011-2016.

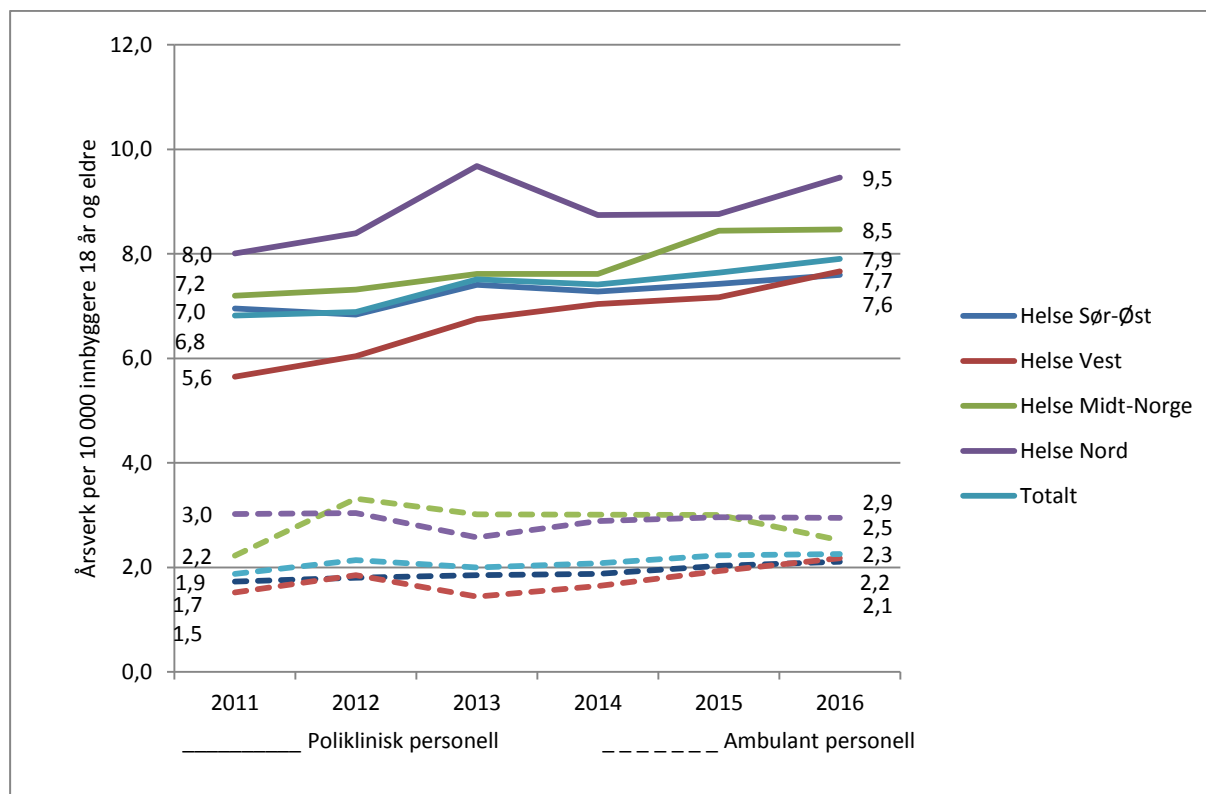

I det psykiske helsevernet for barn og unge var det høyere personellrater knyttet til den polikliniske virksomheten enn til den ambulante virksomheten i samtlige regioner. Helse Nord hadde i hele perioden en betydelig høyere poliklinisk personellrate enn de øvrige regionene. I ambulant virksomhet hadde Helse Sør-Øst de høyeste ratene.

Det var vekst i den polikliniske personellraten nasjonalt (6 prosent) og i tre av fire regioner i perioden, størst var veksten i Helse Vest (27 prosent). Det var også vekst i den ambulante årsverksinnsatsen (28 prosent) og her var veksten størst i Helse Midt-Norge (134 prosent) når man korrigerer for befolkningsutviklingen.

Fluktuasjoner mellom år kan være knyttet til at det kan være vanskelig å registrere eksakt hvor stor andel som skal registreres som poliklinisk og ambulante årsverk da personellet ofte jobber i begge typer virksomheter. Det kan derfor være fornuftig å se utviklingen samlet for poliklinisk og ambulant årsverk.

Figur 3 Årsverk i poliklinisk og i ambulant virksomhet for voksne. Rater per 10 000 innbyggere 18 år og eldre. Regionale helseforetak 2011-2016.

I tjenestene for voksne har Helse Nord og Helse Midt-Norge gjennomgående noe høyere rater enn de øvrige regionene, både ved poliklinikkene og i den ambulante virksomheten. De høyere ratene i poliklinikkene må sees på bakgrunn av færre avtalespesialister i disse regionene (se nedenfor).

Alle regioner har i perioden 2011 til 2016 hatt en betydelig vekst i årsverksinnsatsen ved poliklinikkene, mest i Helse Vest (36 prosent), minst i Helse Sør-Øst (9 prosent). I de øvrige regionene var veksten 18 prosent.

Tre av fire regioner har i perioden 2011 til 2016 hatt vekst også i den ambulante virksomheten, igjen høyest i Helse Vest (43 prosent). I Helse Sør-Øst (22 prosent) og Helse Midt-Norge (13 prosent) er veksten mere beskjedne. Helse Nord har hatt en nedgang på 3 prosent. På tross av lavere vekst, har Helse Nord og Helse Midt-Norge fortsatt høyere rate i ambulant virksomhet enn de øvrige regionene.

Avtalespesialister

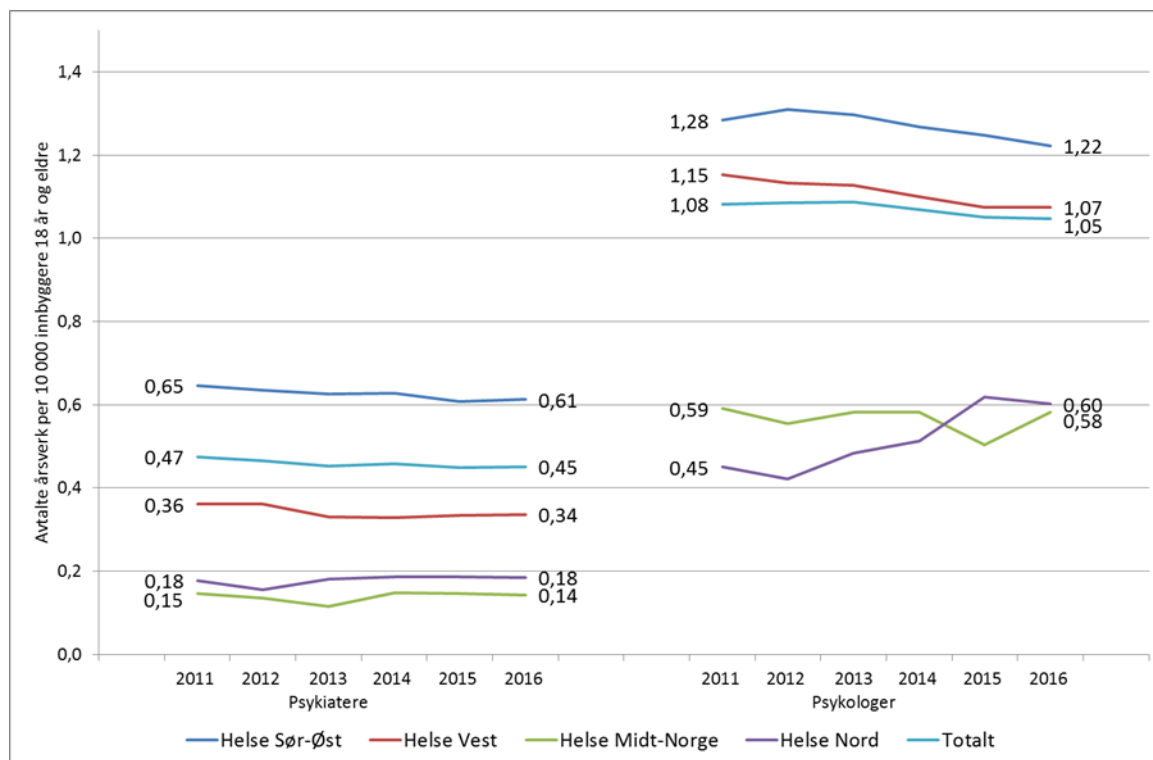
Helseregionene benytter i ulik grad avtalespesialister som et alternativ til de offentlige poliklinikkene. Vi vil i dette avsnittet se på den regionale fordelingen av disse årsverkene. Grunnlagstallene er samlet inn av SSB.

Fra 2011 til 2016 holdt antall årsverk for avtalepsykiatere seg seg stabilt rundt 183 årsverk. Årsverk for avtalepsykologer økte fra 419 til 430 årsverk. Justert for befolkningsvekst har det likevel vært en nedgang på 5 prosent for psykiaterne og 3 prosent for psykologene.

POLIKLINISK OG AMBULANT PERSONELL I DET PSYKISKE HELSEVERNET 2016

Figur 4 viser den regionale fordelingen av avtaleårsverkene. Det meste av virksomheten hos avtalespesialistene er rettet mot den voksne befolkningen. Tallene er derfor standardisert i forhold til antall innbyggere 18 år og eldre.

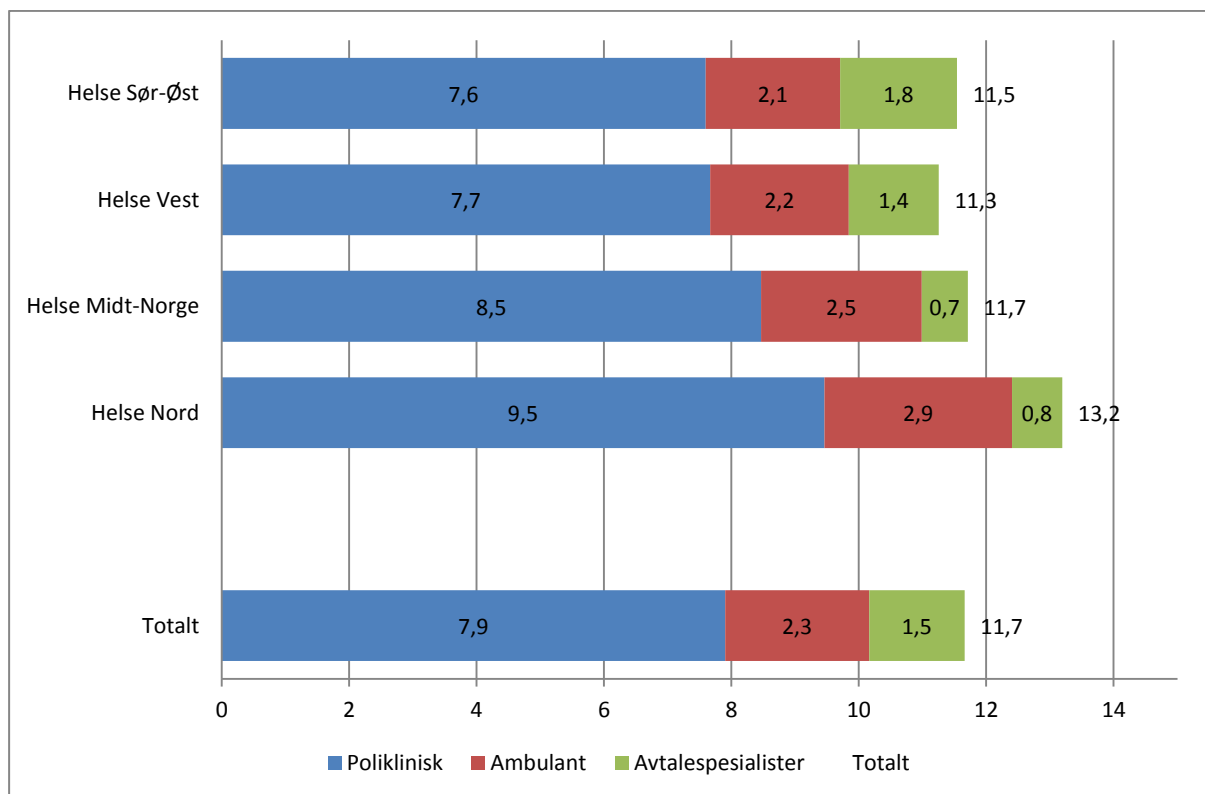
Figur 4 Årsverk utført av avtalespesialister i psykiatri og i psykologi. Rater per 10 000 innbyggere 18 år og eldre. Helseregioner 2011-2016.

Helse Sør-Øst og Helse Vest har gjennom perioden 2011 til 2016 hatt en vesentlig høyere personellrate for avtalespesialister enn de øvrige regionene. Dette gjelder både for psykiaterne og for psykologene. Helse Nord har i perioden hatt en økning på 4 prosent i raten for psykiaterne og 34 prosent i raten for psykologene. I Helse Vest har det vært en nedgang på 7 prosent både for psykiaterne og psykologene. I Helse Sør-Øst var nedgangen 5 prosent for begge grupper, mens nedgangen for begge grupper var 3 prosent i Helse Midt-Norge.

I figur 5 har vi beregnet samlet personellrate i 2016 når avtalespesialister samt poliklinisk og ambulant personell sees under ett.

Figur 5 Årsverk hos avtalespesialister samt poliklinisk og ambulanspersonell i det psykiske helsevernet for voksne. Årsverk per 10 000 innbyggere 18 år og eldre.

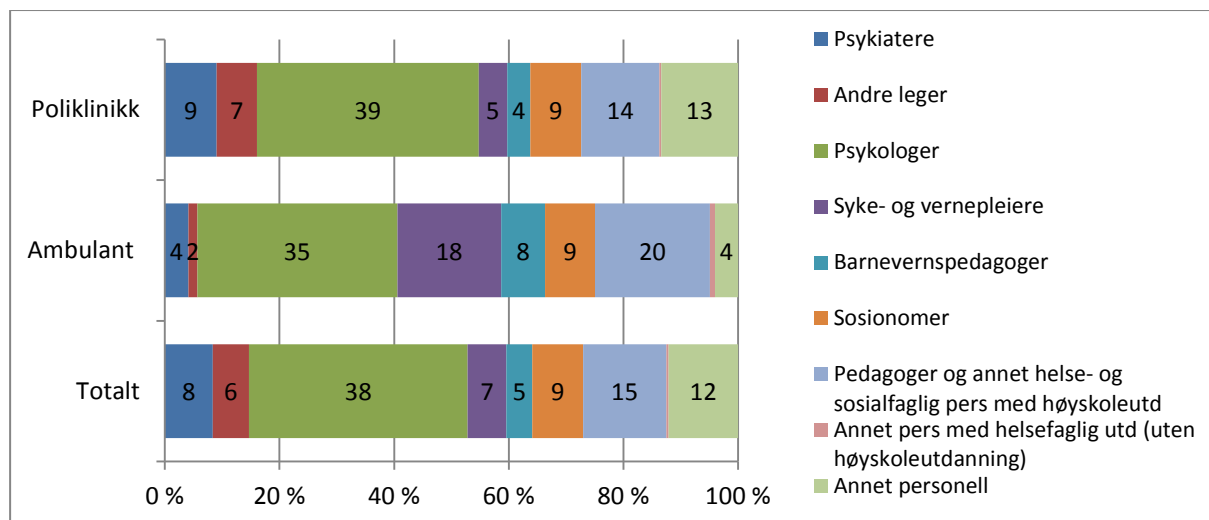
Når årsverk hos avtalespesialistene tas med, kommer årsverksinnsatsen i Helse Sør-Øst og Helse Vest nært opp til nivået i Helse Midt-Norge. Årsverksinnsatsen i Nord er fortsatt høyere enn i de øvrige regionene.

Personellsammensetning i poliklinikker og i ambulansvirksomhet

Vi vil i dette avsnittet se på personellsammensetningen i poliklinikkene og i den ambulante virksomheten ut fra utdanningsbakgrunn. Vi vil i tillegg se på endringer i den siste 5-årsperioden.

POLIKLINISK OG AMBULANT PERSONELL I DET PSYKISKE HELSEVERNET 2016

Figur 6 Årsverk i poliklinisk og i ambulant virksomhet i det psykiske helsevernet for barn og unge etter utdanningsbakgrunn i 2016.

Tabell 2 Årsverk i poliklinisk og i ambulant virksomhet i det psykiske helsevernet for barn og unge. Prosentvis fordeling etter utdanningsbakgrunn i 2011 og i 2016.

	2011			2016		
	Poliklinikk	Ambulant	Totalt	Poliklinikk	Ambulant	Totalt
Psykiatere	8	2	7	9	4	8
Andre leger	7	1	6	7	2	6
Psykologer	36	30	35	39	35	38
Syke- og vernepleiere	5	22	7	5	18	7
Barnevernspedagoger	4	13	5	4	8	5
Sosionomer	13	10	13	9	9	9
Pedagoger og annet helse- og sosialfaglig personell med høyskoleutdanning	16	20	17	14	20	15
Annet pers med helsefaglig utdanning (uten høysk. utd)	1	1	1	0	1	0
Administrativt personell	10	3	9	13	4	12
Totalt	100	100	100	100	100	100
N	2 028	258	2 286	2 168	336	2 504

Ved poliklinikkene for barn og unge utgjorde psykologer (39 prosent), leger (16 prosent) og pedagoger og annet helse- og sosialfaglig personell med høyskoleutdanning (14 prosent) de største utdanningsgruppene i 2016. I tillegg sto sosionomer for 9 prosent, syke- og vernepleiere for 5 prosent og barnevernspedagoger for 4 prosent av årsverkene.

Psykologene økte sin andel av personellet i poliklinisk virksomhet med 3 prosentpoeng fra 2011 til 2016 i PHV-BU. Sosionomer fikk redusert sin andel med 4 prosentpoeng, mens gruppen pedagoger

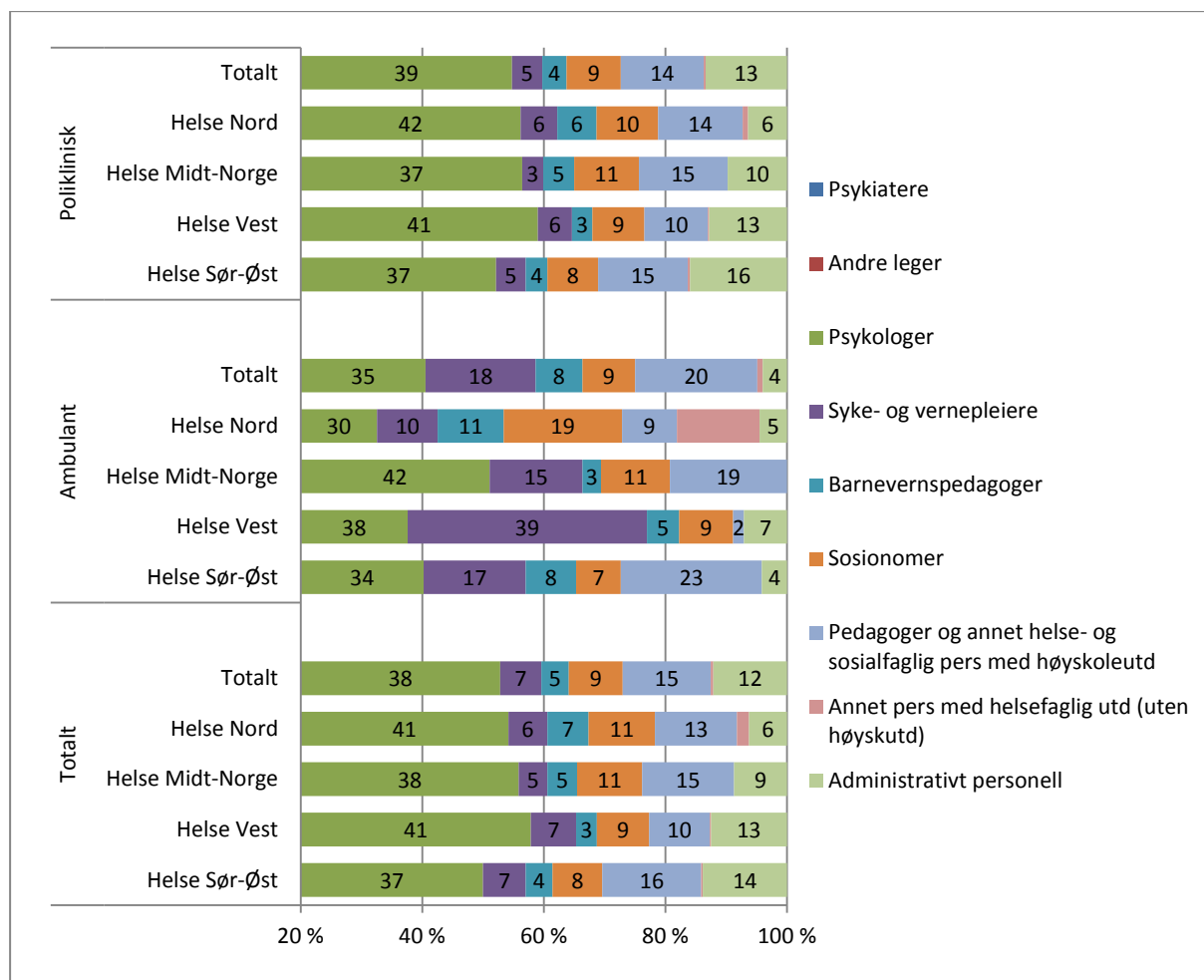
og annet helse-og sosialfaglig personell med høyskoleutdanning ble redusert med 2 prosentpoeng. Andel «annet personell» (administrativt personell) økte med 3 prosentpoeng. Dette kan dette være knyttet til mere komplett registrering av administrative årsverk.

I den ambulante virksomheten sto høyskolegruppene for en større andel og leger samt psykologer for en mindre andel av årsverkene enn ved poliklinikkene i tjenestene til barn og unge i 2016. Pedagoger og annet helse-og sosialfaglig personell med høyskoleutdanning utgjorde 20 prosent, mens 18 prosent av årsverkene ble utført av sykepleiere og vernepleiere. Andelen leger var 6 prosent, mens psykologer utgjorde 35 prosent.

I den ambulante virksomheten økte andel legeårsverk med 3 prosentpoeng fra 2011 til 2016. Psykologandelen økte med 5 prosentpoeng. Andel sykepleiere og vernepleiere fikk redusert sin andel med 4 prosentpoeng i perioden, mens andel barnevernspedagoger ble redusert med 5 prosentpoeng.

Figuren under viser personellsammensetningene i de ulike regionene.

Figur 7 Årsverk i poliklinisk og i ambulant virksomhet i det psykiske helsevernet for barn og unge etter utdanningsbakgrunn og region i 2016. Prosentvis fordeling.

POLIKLINISK OG AMBULANT PERSONELL I DET PSYKISKE HELSEVERNET 2016

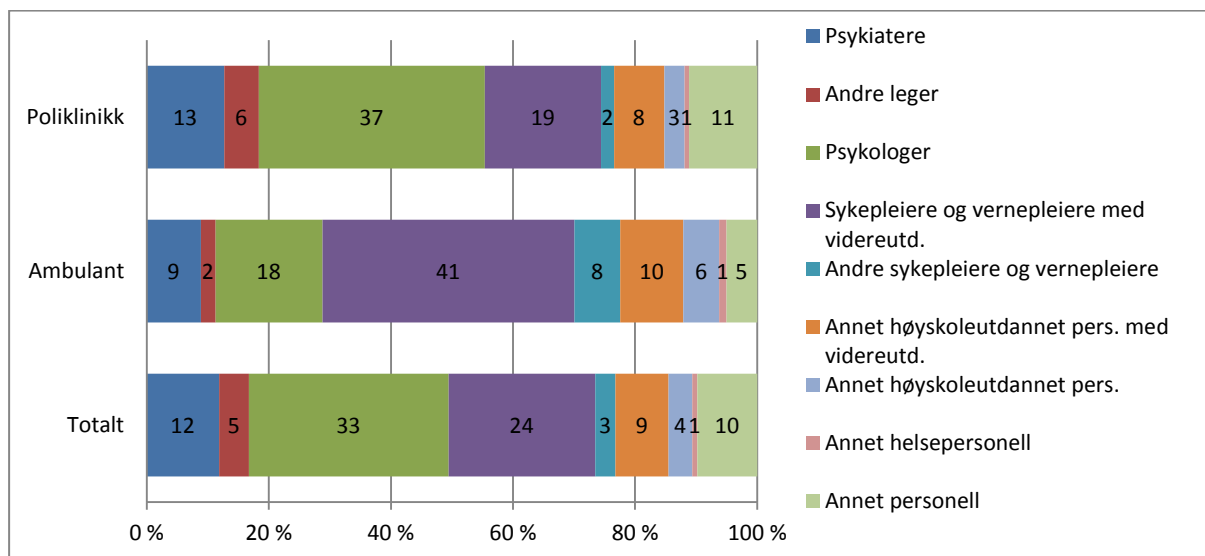
Figuren viser noe forskjell i personellsammensetning mellom regionene. I Helse Nord og Helse Sør-Øst var det i 2016 det en noe lavere andel leger, og i Helse Nord en noe høyere andel høyskoleutdannet personell, spesielt i ambulant virksomhet. Helse Midt-Norge hadde den høyeste andelen leger, spesielt i ambulant virksomhet. Andelen administrativt personell varierer en del mellom regionene og kan delvis være knyttet til ulik registreringspraksis. Dette påvirker den relative fordelingen av de andre utdanningskategoriene, så tallene bør tolkes med forsiktighet.

Tabell 3 viser den prosentvise fordelingen av personell i det psykiske helsevernet for voksne for årene 2011 og 2016. I figur 8 er fordelingen i 2016 fremstilt grafisk.

Tabell 3 Årsverk i poliklinisk og i ambulant virksomhet i det psykiske helsevernet for voksne. Prosentvis fordeling etter utdanningsbakgrunn i 2011 og i 2016.

	2011			2016		
	Poliklinikk	Ambulant	Totalt	Poliklinikk	Ambulant	Totalt
Leger	18	8	16	18	11	17
herav psykiatere	13	7	11	13	9	12
Psykologer	35	13	30	37	18	33
Sykepleiere og vernepleiere	24	54	30	21	49	27
herav med videreutdanning	22	46	28	19	41	24
Annet høyskoleutdannet pers.	14	20	15	12	16	13
herav med videreutd.	10	14	11	8	10	9
Annet helsepersonell	1	2	1	1	1	1
Annet personell	8	3	7	11	5	10
Totalt	100	100	100	100	100	100
N=	2 638	727	3 365	3 262	932	4 194

Figur 8 Årsverk i poliklinisk og i ambulant virksomhet i det psykiske helsevernet for voksne etter utdanningsbakgrunn i 2016. Prosentvis fordeling.

Ved poliklinikkene for voksne utgjorde i 2016 psykologer (37 prosent), sykepleiere og vernepleiere (21 prosent) og leger (18 prosent) de største utdanningsgruppene. Annet høyskoleutdannet personell (sosionomer mv.) sto for 12 prosent av årsverkene. Helsearbeidere uten høyskole- eller universitetsutdanning er i liten grad representert ved poliklinikkene.

Psykiaterne utgjør 69 prosent av legene. Også blant høyskolegruppene har de fleste videreutdanning i psykiatri/psykisk helsearbeid. Dette gjelder 90 prosent av sykepleierne og vernepleierne og 71 prosent av øvrig høyskoleutdannet personell.

Psykologene økte sin andel av personellet med 2 prosentpoeng fra 2011 til 2016.

Sykepleiere/vernepleiere fikk redusert sin andel med 3 prosentpoeng, mens gruppen av andre med høyskoleutdanning ble redusert med 2 prosentpoeng. Andel «annet personell» (merkantil personell) økte også med 3 prosentpoeng. Dette kan imidlertid være knyttet til mere komplett registrering av disse årsverkene.

I den ambulante virksomheten sto høyskolegruppene i 2016 for en større andel av årsverkene enn ved poliklinikkene. 49 prosent av årsverkene ble utført av sykepleiere, herav 41 prosent med videreutdanning. Annet høyskoleutdannet personell sto for 16 prosent, herav 10 prosent med videreutdanning. Andel leger er 11 prosent, herav 9 prosent psykiatere, mens andel psykologer er 18 prosent.

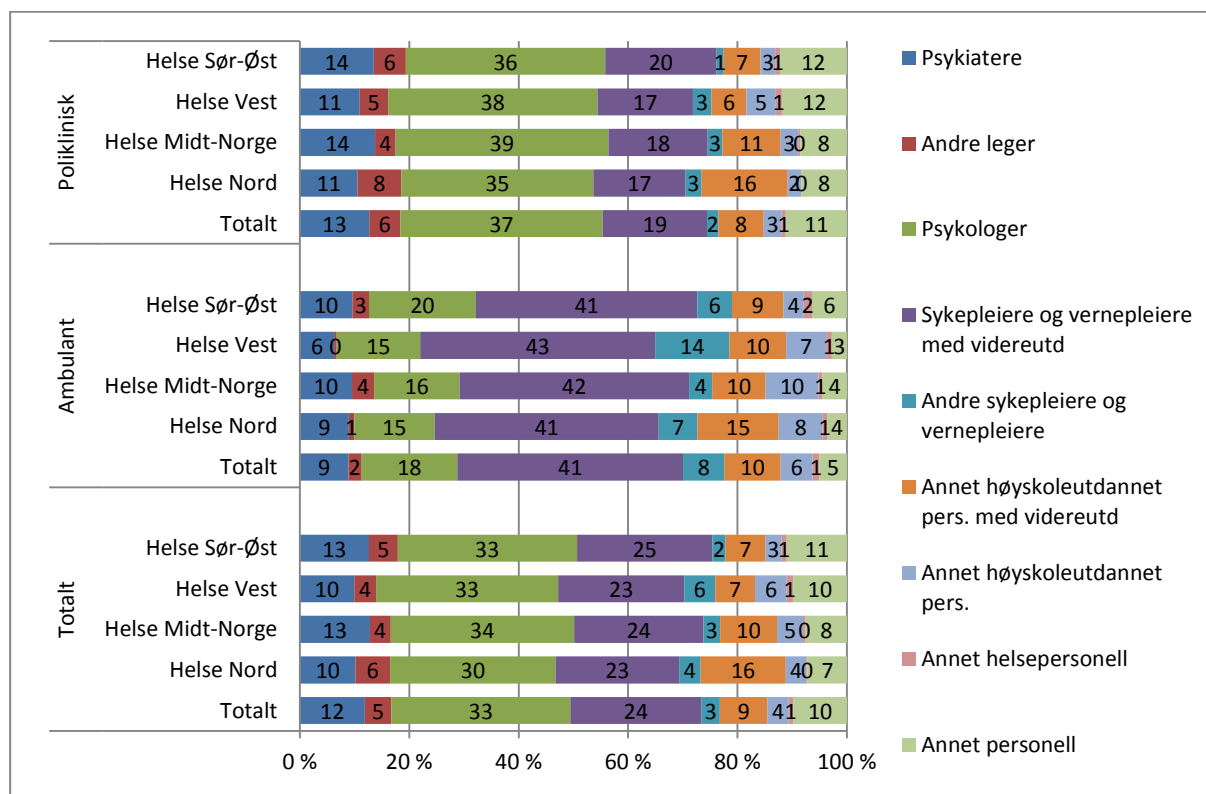
I den ambulante virksomheten økte andel legeårsverk med 3 prosentpoeng fra 2011 til 2016.

Psykologandelen økte med 5 prosentpoeng. Andel sykepleiere og vernepleiere fikk redusert sin andel med 5 prosentpoeng, mens annet høyskoleutdannet personell fikk redusert sin andel med 4 prosentpoeng.

Figuren under viser personellsammensetningene i de ulike regionene.

POLIKLINISK OG AMBULANT PERSONELL I DET PSYKISKE HELSEVERNET 2016

Figur 9 Årsverk i poliklinisk og i ambulant virksomhet i det psykiske helsevernet for voksne etter utdanningsbakgrunn og region i 2016. Prosentvis fordeling.

Det er få markerte forskjeller i personellsammensetning mellom regionene. Ved poliklinikkene har Helse Sør-Øst og Helse Nord noe høyere andel leger enn de øvrige regionene, og en tilsvarende lavere andel psykologer. Helse Nord har en i tillegg en høyere andel personell med «annen høyskoleutdanning», mens Helse Sør-Øst har en lavere andel enn de øvrige regionene.

I den ambulante virksomheten har Helse Vest en markert lavere andel leger enn de øvrige regionene. Helse Sør-Øst har et større innslag av psykologer enn de øvrige. Helse Sør-Øst får dermed en lavere andel høyskoleutdannet personell. Spesielt gjelder dette gruppen «annet høyskoleutdannet personell».

Datagrunnlag og metode

Data om årsverksinnsats ved poliklinikker og i ambulant virksomhet ble fram til 2008 innhentet av SSB. Fra 2009 utføres dette av Helsedirektoratet i egen regi. Registreringer bygger på skjema innsamlet fra foretakene. Årsverk er satt lik sum heltidsansatte pluss sum deltidsansatte omregnet etter stillingsbrøk, og skal gjenspeile situasjonen mot slutten av året. Oppgavene antas å være rimelig komplette. Mange ansatte arbeider både poliklinisk og ambulant. Fordelingen av årsverkene vil her i noen grad måtte bygge på skjønn. Tall for regionene er fordelt etter hvilken region virksomheten er tilknyttet.

For å få sammenliknbare tall, er årsverkene standardisert i forhold til innbyggertallet i målgruppen, henholdsvis 0-17 år for barn og unge, og 18 år og eldre for voksne.

Data om årsverk hos avtalespesialistene er innhentet av SSB fra de regionale helseforetakene.

Postadresse: Pb. 7000,

St. Olavs plass, 0130 Oslo

Telefon: +47 810 20 050

Faks: +47 24 16 30 01

E-post: postmottak@helsedir.no

www.helsedirektoratet.no